

Hakemli Makale
Reviwed Article

Coğrafi Metodoloji Açısından Bölgesel Coğrafya, Bölge Bilimi ve Coğrafi Bölgeler

Regional Geography, Regional Science and the Geographical Regions in Terms of Geographical Methodology

Kenan ARINÇ*

ÖZ

Son zamanlarda aralarında Türkiye de bulunan, bazı kalkınmakta olan veya az gelişmiş ülkelerde, coğrafya bilimi içinde önemli yer edinmiş olan ve coğrafyanın en merkezi rollerinden birini üstlenmiş *Bölgesel Coğrafya* ve onun metodolojisiyle çalışan *Bölge Bilimi*'nin anlaşılması ve yararlanılması konusunda, bazı tartışmalar ortaya çıkmıştır. Bilhassa coğrafi bölgeler ve bu bölgelerin oluşturulmasında kullanılan kriterlerin sorgulanması, bu tür tartışmaların esasını oluşturmaktadır. Aslında bu konu, 1980-1990 yılları arasında batı ülkelerinin gündemini de bir süre işgal etmişti. Coğrafi bölgelerin sorgulanması, bilimi sağlam bir düşünce temeline oturtulmuş gelişmiş batı ülkelerinde, artık gereksiz bir tartışma konusu olarak görülmektedir. Türkiye'de ise sorun, akademik düzeyde tartışılan konular arasına girmiştir. Çeşitli dayatmalarla da Türkiye'deki ortaöğretim kurumlarında hem coğrafya öğretimi, hem de coğrafyanın en pratik ve didaktik uygulama alanlarından biri olan coğrafi bölgelerin öğretilmesi süreci, bilinçsizce zayıflatılmıştır. O halde coğrafya alanını ilgilendiren en temel konular üzerinde, meslekî konsensüs sağlanmadan ortaya çıkmış bu tür girişimlerin sorgulanması kaçınılmazdır. Dünyada da Türkiye'de de coğrafi bölgeler vardır ve bunu iyi açıklanamayan gerekçelerle coğrafya öğretiminden ve müfredat programlarından kaldırmaya hiçbir kimsenin hakkı bulunmamaktadır. Bu realitenin reddedilmesi ise tıpkı coğrafyadan ayrılarak bağımsızlaşmış diğer alanlar (Jeoloji, Demografya, Meteoroloji ile Şehir ve Bölge Plânlama vb.) gibi, *Bölge Bilimi* adı altında coğrafyanın bir uygulama alanını daha kaybetmesi sonucunu doğuracaktır. Aynı zamanda coğrafyadan yeni bir kopuş, bu mesleğe gönül verecek nesillerin, çalışma alanlarının ve konularının, biraz daha daraltılması anlamına gelecektir.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel coğrafya, bölge, bölge bilimi, coğrafi bölge, bölüm, yöre, alt yöre.

*Atatürk Üniversitesi, Edebiyat
Fakültesi, Coğrafya Bölümü.

Geliş/Received: 07.02.2013
Kabul/Accepted: 01.04.2013

ABSTRACT

Recently, in some developing and underdeveloped countries including Turkey, there come out some discussions on the subjects of Regional Geography which have had an important place in the science of Geography and taken one the most central roles of Geography, and of comprehension and utilization of the Regional Science which works with its methodology. Questioning of the criteria especially used in the formation of geographical regions constitutes the basis of such discussions. In fact, this subject has occupied the agenda of western countries sometime between the years of 1980 and 1990. Ideas on questioning geographical regions has been seen as an unnecessary subject of discussion anymore in developed western countries the science of which has based on a strong idea. In Turkey, both teaching geography and teaching process of geographic fields, which are one of the practical and didactic application fields, have been weakened unconsciously by posterior order of those who take duty in some public institutions giving direction to teaching Geography in secondary education level. Then, it is inevitable to question such attempts which come out without ensuring professional consensus on the most basic subjects concerning the field of Geography. There are geographical regions in Turkey and around world, and nobody has the right and authority to remove this from curriculum by any reason which is not explained well. Rejection of this reality will result in the fact that Geography will lost one more application field under the name of Regional Science like

Sorumlu yazar/Corresponding author
(K. Arınç) kenanarinc@hotmail.com

the other fields (Geology, Demography, Meteorology, Urban and Region Planning) becoming independence from Geography. At the same time, this means that by a new splint from Geography, study fields and subject of those who set their heart on this job become more narrow.

Keywords: Regional geography, regional science, geographical region, section, district, sub-district.

GİRİŞ

Bölge kavramı coğrafyada olduğu kadar, hemen her bilim dalının ilgisini çeken bir olgudur. Çünkü başarılı olmak isteyen bir mühendis yapacağı projeyi, bir biyolog inceleyeceği flora veya fauna alanını, salgın hastalık taraması yapacak bir tıp adamının epidemiyoloji alanının sınırlarını bilmek istemesi ve bir siyasetçinin oy talep edeceği alanı çeşitli özelliklere göre ünitelere ayırması gibi pek çok konu, adına bölge densin veya denmesin bir bölgeleendirme faaliyeti gerektirir.

Uzun yıllar coğrafyacıların tekelinde olan bölge çalışmaları, 1954 yılından sonra bir multidisipliner çalışma alanı haline dönüşmeye başlamıştır. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde iktisat alanında doktora yapmış Walter Isard'ın öncülüğünde başlayan Bölge Bilimi çalışmalarına gösterilen ilgi, giderek artmış; bazı coğrafyacılar, mimarlar, şehir ve bölge plancıları, siyaset bilimciler ve sosyologların katılımı ile giderek bağımsız bir bilim alanı haline dönüşmeye başlamıştır (ISARD,1956:25-28-ISARD,1975:5).

Bilindiği üzere bağımsız bir bilim alanı oluşmasının en temel şartları arasında; önerilen bilim alanının uzmanlaşmayı sağlayacak bir eğitsel örgütlenmeye sahip olması aranır (MARTIN vd,1972:10-18). Diğer bir ifadeyle üniversite bilim ve anabilim dalları içinde yer edinme yani eğitim ve öğretiminin yapılması, kurumsallaşması (dernek, vakıf vb. isimler altında örgütlenmesi) ve periyodik yayın faaliyetleriyle etkinliklerini duyurmaya başlaması ilk akla gelenlerdir Bu temel kriterlere göre analiz edildiğinde, *Bölge Bilimi* konusunda yeni bir alan oluşturmak isteyenlerin faaliyetlerini izleyenlerin belirlemelerine göre, söz konusu şartları aşamalı şekilde yerine getirmeye başladıkları anlaşılıyor (YAVAN,2007:109-126).

Bir çıkarım yapmak gerekirse, coğrafyanın düşünsel metodolojisi ve araştırma yöntemlerinden yararlandığı halde, ayrı bir bilim alanı oluşturulmak istendiği açıktır. Bölge Bilimi, Bölgesel Coğrafya'nın farklı kelimelerle ifade edilmiş biçimidir yani ta kendisidir. *Bölgesel Coğrafya (Regional Geography)* ilkçağa kadar uzanan bir süreçten geçerek günümüze ulaşmıştır. Dolayısıyla aradan geçen uzun devrede bir felsefi düşünce temeline oturtulmuştur. Bernhardus Varenius ve Paul Vidal de la Blache'ın ilk temel düşünce örgüsünü kurmasıyla birlikte, coğrafyada önemli bir yer edinmiş, araştırma etkinlikleri ve kendine has metodolojisiyle Fizikî Coğrafya ve Beşerî Coğrafya alanlarıyla paralel çalışan üçüncü bir yol olmuştur. Hatta kimilerine göre Bölgesel Coğrafya bu iki temel coğrafya alanının, ortak uygulama platformu niteliğini kazanmıştır.

Bazen bu gerçekliğin anlaşılmadığı veya ihmal edildiği dönemler de yaşanmıştır. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde bir dönem Bölgesel Coğrafya'nın, coğrafyanın gelişme aşamalarından biri olduğu ve yeni gelişme devrelerinin ortaya çıkışıyla birlikte, modasının geçtiği veya eskide kalmış bir olgu olduğu şeklinde değerlendirmeler yapılmıştı. Ancak coğrafya eğitimini zayıflatan bu değerlendirme veya algılama hataları, ABD gençliğinin yaşadığı yere yakın konumları bile bilememesi sonucunu doğurmuştu. Bu husus ABD'de *coğrafi cehalet* olarak nitelendirilmiş ve bilgisizliği giderecek tedbirler alınmaya başlanmıştı. Ayrıca küresel güç haline gelen bir ülkenin, bölge biliminin pratik yararlarından istifade edememesi gibi daha vahim olan sonuçlar ortaya çıkmıştı (DENDRINOS,1984:65-83, REES,1999:101-110). Belirlenen sorun ABD'de erken çözümlenmiş olup, son 50 yılda yapılmış olan ve coğrafi literatürde artık klasik olarak nitelendirilen çalışmaların çoğunu, bölgesel monografyalar oluşturmuştur. Dolayısıyla Bölgesel Coğrafya ve onun en temel üretimlerinden biri olan coğrafi bölgeler, coğrafi bilgileri düzenlemede en mantıklı ve en doyurucu yollardan birisi olmayı sürdürmektedir. Bu nedenle coğrafyanın bölgesel bakış açısı asla yok olmamış, hatta 1970'li yıllardan sonra yeniden keşfedildiği yönünde kanaatler yaygınlaşmaya başlamıştır (HAGGET,1965:21).

Ne yazık ki bir moda halinde coğrafi bölgeleri yok sayma eğilimleri, önce ABD'den Avrupa'ya oradan da ülkemize yayılmıştır. Bununla birlikte sağlam bir düşünce temeline oturtulmuş Alman, İngiliz ve Fransız coğrafya ekolleri, Bölge Bilimi'ni ve Bölgesel Coğrafya'yı reddeden düşüncelere itibar etmemiştir (LUUKKONEN,2011:253). Türkiye'de ise bu etki sanıldığından daha fazla olmuştur. Nitekim bazı üniversitelerin Coğrafya ve Coğrafya Eğitimi bölümlerinin lisans eğitimi müfredatlarında, Türkiye'nin coğrafi bölgelerini doğrudan ele alan derslerin bulunmadığı göze çarpmaktadır. Diğer yandan ilk ve orta dereceli okulların ders materyallerinde bölge kavramı ve Türkiye'nin coğrafi bölgeleri hakkında çok az denilebilecek oranda bilgilere yer verildiği dikkati çekiyor. O halde Millî Eğitim Bakanlığı'nın orta öğretim ders müfredatlarını hazırlayan ekibi içinde de bölge eğitimi küçümseyen veya gereksiz gören şahısların faaliyette oldukları kanaati doğuyor. Oysa bölge bilimi konusunda olumsuz düşüncelerin ilk çıkış merkezi olan ABD'de de Avrupa'da olduğu gibi, bölge kavramının ve eğitiminin yeniden önem kazanmaya başladığı, Bölgesel Coğrafya'ya hızlı bir dönüş süreci yaşandığı görülmektedir (McKNIGHT,2004:1-6).

Türkiye'de hali hazırda yaşanan süreç, daha önce coğrafyadan ayrılarak birer bağımsız bilim haline gelen Demografya, Jeoloji ve Meteoroloji mühendislikleri ile Şehir ve

Bölge Plânlama Bölümü örneklerinde yaşandığı gibi, Bölge Bilimi'ni de coğrafyanın dışına itecek olumsuz bir gelişmedir. Daha önce ayrılanlar, coğrafyacının kamuda ve serbest piyasada iş yapabilme kapasitesini ortadan kaldırmıştır. Oysa bu bilim, coğrafyanın inceleme objesi olan konularda çalışmaktadır. Örneğin ABD'de halen Şehir ve Bölge Planlama alanında istihdam edilenler, coğrafya alanından mezun olanlardan seçilmektedir. Gelişmiş ülkeler coğrafya alanını daha da fonksiyonel bir platforma oturtacak çalışmalar yaparken ve coğrafyacının çalışma alanlarını çeşitlendirirken, Türkiye'de coğrafya, kamu yönetimi tarafından tanınmamış, dışlanmış ve sadece öğretmenlik yapabilecek bir alan olarak sınırlandırılmıştır. Türkiye'de coğrafyacıların çalışma alanını daha da kısıtlayacak girişimlerden biri, Bölge Bilimi'nin ve bu bilimin pratik sonuçlarının coğrafya öğretiminden dışlanması yoluyla olacaktır. Doğanın hiçbir şekilde boşluk kabul etmediği ve bırakılan boşluğu mutlaka birileri tarafından dolduracağı gerçeğini unutmamak gerekir.

BÖLGESEL COĞRAFYA ve BÖLGELER

Bilindiği üzere *Bölgesel Coğrafya*, coğrafi kültür tarafından üretilmiş sistematik bilgileri, kendine has bir metodolojiyi izleyerek, sınırlandırılmış bir mekân ünitesine belli dozajlarda uygulayan ve derli-toplu sonuçlar elde eden, coğrafyanın alt disiplinlerinden biridir. Bölgesel Coğrafya araştırmalarıyla bir yandan mekân ünitelerinin analizi yapılırken, diğer yandan da üretilen bilgiler yan yana getirilmek suretiyle, alanın benzerlikleri (Nomotetik yaklaşım modeli) ve farklılıkları/teklifi (İdiografik yaklaşım modeli) üzerinde yorumlar yapma imkânı elde edilir. Böylece bölgelendirme faaliyeti de bir ölçüde bu temel düşünceye dayanır.

Bölgesel Coğrafya'nın mikro ölçekten başlayarak makro ölçüğe doğru yapılan analizleri yani bölgelendirme faaliyeti sonucunda coğrafi bölgeler belirlenmektedir. Kuşkusuz bu faaliyet sadece Bölgesel Coğrafya'nın değil, bütün coğrafya disiplinlerinin de ortak ifade araçlarından biridir. Bununla birlikte coğrafya ilminde bölge ile bölgeyi oluşturan bölüm ve yöre kavramları, uzun zamandan beri tartışılan konular arasında ilk sıralardadır. Bölgeye ilişkin kavramlar '*acaba neyi ifade eder, nereleri kapsar ve bugünkü kullanım biçimleri doğru mudur?*' gibi, pek çok soru cevaplandırılmayı beklemektedir.

Birçok bilim dalının çalışma metodolojisi içinde de yer ve değer bulan bölgeler, coğrafya biliminin temel ilgi alanlarından biridir. Coğrafyacıların; kendi yaşama ortamlarını bilmek, bunu anlaşılır kılmak, kimliklendirmek ve aktarmak gibi meslek alanının yüklediği görevleri vardır. Bu görevin gereğini yerine getirmek, ayrıca da didaktik veya pedagojik bir definisyon için, olay ve örgüleri bazen *parçadan bütüne (endüktif yöntem)*, bazen de *bütünden parçaya (dedüktif yöntem)* araştırmak zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. İnceleme yönü hangi şekilde tercih edilirse edilsin, bu ihtiyacı ancak Bölgesel Coğrafya metodolojisiyle hazırlanmış çalışmalar karşılayabilmektedir.

Bölge kavramı, kuşkusuz bir ihtiyaç sonucunda ortaya çıkmıştır. Çünkü *Karl Ritter*'in *yasaları için doğaya sormalıyız* düşüncesi gereği, alan incelemelerinin yapılması bir zorunluluktur. Bu düşünce, coğrafya araştırmalarının esasını oluşturur. Günümüzde cereyan eden küresel olaylar karşısında, mekânın örgütlenmesinin daha iyi anlaşılabilmesi, birlik teşkil eden ünitelerin tespit edilmesi ve araştırılması daha da önem kazanmıştır. Çünkü Dünya'da gerçekleşen siyasal gelişmeler, ekonomik olaylar, çeşitli insanî krizler ve savaşlar, bölgesel bilgilerin ve buna dayalı yorumların geliştirilmesi veya değiştirilmesi zorunluluğunu doğurmaktadır. Bu ihtiyaç, ancak bölgesel araştırmalarla karşılanabilir.

Diğer taraftan devletler, çeşitli kurumlar veya bireyler, plânlama ve yatırım kararlarını oluştururken, bazı bölgesel bilgilere ve temel verilere ihtiyaç duyarlar. Bu nedenle bölgesel coğrafya araştırmaları önem kazanmaya devam etmektedir. Devletlerin başarısı, bölgesel yorumlamaları doğru şekilde değerlendirmelerine paralel şekilde artar. Başarı ise ancak determinizmden uzaklaşmakla, yani doğanın engelleyici gücünün aşılabilmesi veya sunduğu seçenekler arasında en doğruyu bulmakla sağlanabilir. Aksi bir durum önemli kayıplara yol açar. Örneğin yıkıcı depremler yaşanmayan Doğu Avrupa Platformu üzerinde uygulanan inşaat tekniklerinin Anadolu Yarımadası'nda uygulanmasının veya iklim-yükselti koşullarının birbirinden çok farklı olduğu yörelerde (Erzurum-Kars Bölümü ve Antalya Bölümü gibi) tarım, inşaat ve yol yapım tekniklerinin benzer şekilde uygulanmasının rasyonel olamayacağı gerçeğini hatırlamak gerekir. Yine aynı şekilde insan faktörünün bölgesel özelliklerini doğru biçimde yorumlayamayan devletlerin de çeşitli toplumsal sorunlarla karşılaşması mümkündür.

Verilen örnekleri mekânda dağılışı gösteren tüm beşerî ve sosyolojik gerçekleri de kapsayacak şekilde genişletmek mümkündür. Gerek bilimsel amaçlı çalışmalarda ve gerekse siyasal organizasyonun bir uygulama faaliyetinde, coğrafi çevre şartlarının bir bütün halinde algılanması gerekir. Aksi halde hedeflenen sonuçlara erişmek mümkün olamayabilir. O halde bilgi toplumunun da bir gereği olarak, seçenekler arasında ve çeşitli engeller karşısında doğru tercihler yapılabildiği takdirde başarılı olunabilir. Coğrafyacının bu konudaki en önemli katkısı ise belli şartlar altında oluşan coğrafi bölgelerin definisyonunu yapmak suretiyle, insanların uyum yeteneklerini geliştirmek, ihtiyaç duyan kişi ve kurumlara alt yapı niteliğinde hazır bilgiler temin etmek olacaktır. Belirtilen amaca yönelik olarak yapılacak bölgesel araştırmalar, Coğrafya ilminin: plânlama faaliyetlerine, geleceğe yönelik incelemelere ve teknolojik değerlendirmelere en iyi katkısını oluşturacaktır.

Mekânı bölgelere ayırma ihtiyacı, eski çağdan beri hissedilmiş, ancak bölge, bölüm, yöre ve daha alt birimlerin definisyonu konusunda, bilimlerin olgunlaşma dönemine girmesi beklenmiştir. Özellikle ilk tanımlamalar XIX. yüzyılın ortalarında Almanya'da ortaya çıkmış özellikle de *Berlin Bilimler Akademisi* coğrafyacıları tarafından sistematik bir bilgi temeline oturtulmuştur (Ritter,1858). Bununla birlikte daha

kapsamlı bölge tayinleri İngilizler tarafından yapılmıştır. İngiliz jeopolitikçisi ve coğrafyacısı *H.J.Mackinder* ilk kez Avrupa'nın ve İngiltere'nin coğrafi bölgelerini gösteren haritalar çizmiştir (MACKINDER,1904:421-437). Daha sonra *W.Köppen*, iklimatik verileri esas alarak Dünyanın iklim bölgelerini ayıran veya tasnif eden çalışmalar yapmış ve coğrafi bölgelerin tasnifinde iklim bölgelerinin esas alınmasını teklif etmişti (McKnight-Hess,2000;200). Bununla birlikte, *Demangeon* ve *Blanchard* gibi Fransız ekolünden gelen coğrafyacılar, Köppen'in bu teklifine itiraz ederek, coğrafi bölgelerin ayırımı ve sınıflandırmasında iklim şartlarıyla birlikte, yeryüzü şekilleri ile yeraltı kaynaklarının da dikkate alınması gerektiği görüşünü ileri sürmüşlerdi (CLOUT,2003:1-24).

Coğrafya biliminin öncü ülkelerinden Almanya ve Fransa'da Bölgesel Coğrafya (Bölge Bilimi), geçmişten günümüze daima önemini korumuştur. Buna karşılık Amerika Birleşik Devletleri'nde coğrafyanın gelişim aşamaları incelendiğinde; 1925 yılına kadar coğrafyanın daha çok yer bilimi (Fizikî Coğrafya) olarak algılandığı, 1925-1940 yılları arasında kültür-çevre ilişkilerinin incelenmesinin ağırlık kazandığı, 1940-1960 devresinde ise bölge incelemelerini daha çok önemseyen bölgeselcilik akımının etkin olduğu söylenebilir (TÜMERTEKİN vd.,2009:35). Bir müddet ihmal edilse bile küresel ekonomik, siyasal ve sosyal krizlerin, bölgesel çatışmaların, işgallerin ve askerî operasyonların yoğunlaşması, modern coğrafyada Bölgeselciliğin ve Bölge Bilimi'nin hala daha değerli olduğunu ortaya koymuştur.

Öte yandan küreselleşmenin, Bölge Bilimi'ni anlamsız kıldığını ifade edenler olduğu gibi, küreselleşme gerçekleşirken, bölgeselleşmenin de buna paralel geliştiği tezini savunanlar vardır. Kuşkusuz internet, görsel ve yazılı basın gibi iletişim teknolojilerinin, coğrafi sınırları anlamsız kıldığı bir Dünya'da, algılamada seçiciliğin önem kazandığı ve bölge biliminin daha değerlendirildiği bir ortam oluşmaktadır. Kimilerine göre iletişim araçlarıyla yayılan bilgi kirliliğini ayıklama, sadece mekâna ait bilgilerin, bölgesel bilimin süzgecine tabi tutulmasıyla mümkün olabilir. İncelenen alanda hangi tür kalıpların ortaya çıktığı ve mekânın örgütlenmesinin ne şekilde olduğu gibi modern coğrafyanın ilgi alanında olan sorunların açıklığa kavuşması gibi konularda, Bölgesel Coğrafya araştırma metodlarının yararlı sonuçlar verdiği açıktır. O halde Bölge Bilimi ve onun en değerli üretimi olan coğrafi bölge analizleri, coğrafyanın temel konularından biridir, değerlidir ve bundan sonra da yükselen bir değer olarak coğrafya bilimi içindeki yerini koruyacaktır.

BÖLGE TÜRLERİ

Coğrafi Bölgeler

Coğrafi Bölge, coğrafi dinamiklerden kaynaklanan etki ve süreçlerle ilişkilendirilerek açıklanabilen bir olgudur. Bu tür bölgeler çok uzun süren bir zaman dilimi içinde meydana gelirler. Sınırları o alanda gelişen ekolojiye göre oluştuğundan bir plânlama ürünü değillerdir. Aynı nedenle coğrafi bölgelerin oluşmasının başlangıç evresinde, insanın rolü yok denilebilecek kadar azdır. Fakat zaman geçtikçe doğal şartların

senteziyle ortaya çıkmış olan bölgeler, insanın değiştirici gücüyle de şekillenmeye başlar. Bazen en olumsuz şartların bile aşılması sonucunda, yeryüzünde pek çok örneği olan, farklı medeniyet bölgeleri veya kültürel havzalar ortaya çıkabilir. Dolayısıyla coğrafi bölgelerin karakterinde; düalizm yani karşılıklı etki vardır ve coğrafi bölgeleri, kendi içinde doğal ve beşerî şartların bütünlük gösterdiği ekolojik bir birlik olarak tanımlamak hatalı bir değerlendirme olmamalıdır.

Coğrafi bölgeler, çevre alanlara göre ayırt edilebilecek niteliklere sahiptir. Detayda ise ana karakteri baskılamayacak türde farklılıklar gözlenebilir. İyi bir gözlemci olan coğrafyacı ise çeşitli faktörlerin etkisiyle oluşan bölgelerin sınırları ve iç bütünlüğünün tespitinde rol alır. Ortaya çıkarılacak özelliklerin o bölgeyi diğer bölgelerden farklı kılacak nitelikte olması gerekir. Bu nedenle coğrafi bölgeler, hataya yer vermemek amacıyla dikkatli ve uzun süreli gözlemlerle belirlenmiş olmalıdır. Coğrafi bölgelerin ortak sınırlarının tespit edilme aşamasında ise geçiş kuşaklarının varlığının bilinmesi ve değerlendirmelerin bu esasa göre yapılması, dikkat edilmesi gereken önemli hususlardan biridir. Çünkü bölgeler arasındaki sınırlar, geçiş kuşakların varlığı nedeniyle, âdeta kalemle çizilmiş gibi keskin bir biçimde belirlenemezler.

Coğrafi Bölge kavramı konusunda çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlamalar arasında en dikkati en çok çekenlerden birine göre bölge; *belirli kriterler yönünden homojenlik (benzerlik) gösteren yeryüzü üniteleri veya arz sathı parçalarıdır* (ERİNÇ,1958:68-94). O halde yeryüzünün fizikî, beşerî ya da iktisadî özelliklerinin ortak etkisi sonucu ortaya çıkmış coğrafi birimlere bölge adı verilir. Bir başka tanıma göre ise coğrafi bölgeler: *üç boyutlu bir kavram olan coğrafi yeryüzünün, değişik kriterler yönünden az ya da çok temelde beraberlik gösteren sınırlandırılmış mekân üniteleridir ve esas alınacak kriterler; morfolojik, orografik, iklimatik ve biyotik öğelerle, beşerî ve iktisadî öğelerdir* (DOĞANAY,1984:34). Özçağlar ise coğrafi bölgeyi, daha farklı bir bakış açısı sağlayacak şekilde: *yeryüzünde doğal ve beşerî (sosyo-ekonomik) özellikleri yönünden bütünlük sağlayan büyük alanlar* olarak tanımlamaktadır. Ayrıca diğer bölge türlerinin (doğal ve fonksiyonel) bir sentezi olması nedeniyle coğrafi bölgelerin daha renkli bir yapıya sahip olduklarını ifade etmektedir (ÖZÇAĞLAR,2003:12).

Yukarıda belirtilen tanımlamalar dışında Özçağlar tarafından 2003 yılında yapılan bir makale çalışmasında, yeni bir bölge ayırımı denemesi yapılmıştır. Bu tasnifte doğal bölgeler, insan eliyle değiştirilmiş, düzenlenmiş ya da oluşturulmuş fonksiyonel bölgeler ve bunların sentezlemesinden doğan coğrafi bölgeler olmak üzere, üç ana başlık halinde bir sınıflandırma önerilmiştir. Bu bilim adamının belirlemeleri, bölge ayırımı konusunda ayrıntılı ve yol gösterici bir değerlendirme çalışması niteliğindedir (ÖZÇAĞLAR,2003:4).

Özetle ifade edilecek olursa her bölgelendirme faaliyeti, mutlaka bir coğrafi temele dayandırılmak zorundadır. Coğrafyacılar, ilkçağdan bugüne, bölgelendirme konusunda metodolojik çalışmalar yapmış ve önemli tecrübeler edinmişlerdir. Hiç kuşku yok ki coğrafi bölgelerin tespiti, bilimsel çalışmalarla ekolojik özellikleri ortaya konulmuş bir alanın

kimliklendirilmesi ve âdeta **küresel adres sistemine kaydedilmesi** etkinliğinden başka bir şey değildir.

Bilim tarihi incelendiğinde, coğrafyanın kurucusu kabul edilen bilim adamlarının iki konuda ortak kanaate ulaştıkları dikkati çeker. Bunlardan ilki; bölge, bölüm, yöre ve alt yöre kavramları kullanılmadan **lokasyonun doğru biçimde ifade edilemeyeceği**, ikincisi ise bütünden parçaya veya parçadan bütüne doğru yapılan analizlerle ortaya çıkan ve her biri ayrı ekolojik birimleri temsil eden coğrafi bölgelerin öğretiminin kısıtlanması halinde, **coğrafya alanının öğretici (didaktik) olamayacağıdır**.

Daha öncede ifade edildiği üzere coğrafi bölgeler, bazı dönemlerde eleştiri konusu olmuştur. Özellikle Türkiye'nin coğrafi bölgelerini odak noktasına koyarak düşünce üreten bazı araştırmacılar, eleştiri dozlarını, coğrafi bölgelerin gerçekte mevcut olmadığını, bir hayal ürünü olduğunu ve bu tür bölgelerin tüm öğretim müfredatlarından kaldırılması gerektiğini bile teklif edecek kadar artırımlardır (ÖZEY,2012:VII,2). Hatta bu taleplerin, coğrafi bölgeler öğretiminin, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde minimum düzeye indirilmiş olması nedeniyle, ülkenin eğitim hayatında da karşılık bulunduğu söylenebilir.

Söz konusu eleştiriler, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü emekli öğretim üyesi Sayın Prof. Dr. Metin Tuncel ve yine aynı bölümün faal öğretim üyeleri Sayın Prof. Dr. Sedat Avcı ile Türk Coğrafya Kurumu Başkanı Sayın Yrd. Doç. Dr. T. Ahmet Ertek tarafından çeşitli platformlarda kısmen cevaplandırılmıştır (TUNCEL,2011:1-10, AVCI,2011:95-99). Bununla birlikte coğrafya eğitimi ve öğretimi bakımından kritik bir süreçten geçilmesi nedeniyle, konunun bir kez daha derinlemesine ele alınması zorunluluğu doğmuştur. Yapılan bazı eleştirilerin ilk bakışta doğru bir mantığa dayandırıldığı izlenimi olsa da daha detaylı analizler yapıldığında, söz konusu eleştirilerin büyük ölçüde algılama hataları veya bilgi eksikliklerinden kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca coğrafi bölgelerin olmadığını ileri sürenler, savlarını desteklemek için bölge kavramı ile ilgili olmayan pek çok hususu (yetersiz coğrafya eğitimi almış olanların yanlış terminoloji kullanımına örnekler verme ve bazı tarihi olayları abartılı bir biçimde sunma gibi) dile getirmekte ve eleştirilerine haklılık payı kazandırmak istemektedirler. Coğrafi bölgeler konusunda görüş belirtenlerin ileri sürdükleri argümanlar ve eleştirilerin değerlendirilmesi aşağıda yapılmıştır:

❖ **Eleştiri 1:** Yeryüzünde iç bütünlüğü tam olan ideal bir coğrafi bölge bulmak mümkün değildir Birden fazla coğrafi kriter kullanılarak coğrafi bölge teşkil edilemez. Çünkü yeryüzünün hiçbir yerinde coğrafi bölgede olması gereken tüm unsurların (relief, iklim, bitki örtüsü, nüfus, yerleşme, iktisadî faaliyetler vb.) birlikteliği veya uyumu söz konusu olmaz. Coğrafi bölgelerin ana nitelikleri, dikey yönde değişikliklere uğrar. Örneğin Akdeniz ve Karadeniz iklimlerinin, bu bölgeleri baştanbaşa kat eden dağların üst kesimlerinde büyük ölçüde değişikliğe uğradığı veya ortadan kalktığı için, buna benzer alanlarda coğrafi bölge kavramını kullanmak yanlıştır (C. ŞAHİN/Gazi Üniversitesi emekli öğretim üyesi:

coğrafya-egitimi@googlegroups.com, paylaşım tarihi: 15.10.2010).

❖ **Değerlendirme 1:** Coğrafi bölgeler, genellemelerin sonucuna göre tanımlanırlar. Bir bölgeden diğerine geçilirken coğrafya aniden değişmez yani sınırları geçişlidir. Bir coğrafi bölge belirlenirken, bütün coğrafi unsurların mutlak uyum içinde olması beklenemez veya unsurlar arasında asgari düzeyde uyum aranır. Böylece birkaç unsurun uyumu, ana bölgelerin definisyonu için yeterli olarak kabul edilebilir. Diğer bir ifadeyle coğrafi bölgeler, en büyük arazi üniteleri olduğundan içinde kalan küçük birimlerin uyumu daha fazla önemsenir. Bu nedenle de bölüm, yöre ve alt yöre gibi kavramlar ortaya çıkmıştır. Diğer yandan coğrafi bölgeler; dikey dağılışlardan ziyade, beşerî hayatı ilgilendiren, çoğunlukla da insan hayatının süreklilik kazandığı kuşakların ortalama karakterini yansıtır. Bu nedenle yüksek kısımlardaki ekolojik değişimler, yatay dağılımda dikkate alınmaz.

Yükselti farklılığından doğan ekolojik değişimler, bölgelendirme faaliyetinin değerini azaltmaz. Aksi takdirde Dünyanın her yerinde yatay bölgelendirmeye ilaveten, dikey bölgelendirme de yapmak gerekirdi ki böyle bir uygulama coğrafi metodoloji açısından doğru bir yaklaşım değildir. Coğrafi bölgelerin tespitinde karşılaşılan güçlüğün, doğal bölgelerin (jeomorfoloji, iklim, bitki vb.) belirlenmesini güçleştirmede kimse iddia edemez. Örneğin bu hususta eleştiri yapanların, Akdeniz kıyısından Torosların zirvesine ya da Karadeniz kıyılarından Kuzey Anadolu Dağları'nın zirvesine kadar özellikleri birbirinden farklı bitki katlarının varlığını nasıl izah ettikleri merak konusudur. O halde aynı mantığa göre doğal bölgeler de yoktur demek gerekir ki bu durum, yanlışa yanlışa cevap vermek anlamına gelir.

Aslında dikey farklılıkların bölgeyi bozduğu fikrinde olanlar, bir bakıma Türkiye coğrafyasının bilimsel temellerini atan mümtaz şahsiyetlerden biri olan Ord. Prof. Dr. Besim Darkot gibi bilim adamlarının Türkiye'nin coğrafi bölgelerini belirlerken bu hususu düşünmediğini ima etmektedirler. Kaldı ki Darkot, Alp Dağlarının iklimini incelerken, her dağın üzeri, bulunduğu alanın değil, kuzey yarımkürede, daha kuzeydeki bir alanın (hatta bu alan daha alçak olabilir), güney yarımkürede daha güneydeki bir alanın ekolojisinde bulunur bilgisini vermek suretiyle, yükselti şartlarının ekolojik değişimler meydana getirdiğinin farkında olduğunu da göstermiştir (DARKOT,1969:51).

❖ **Eleştiri 2:** Coğrafi bölgelerin bütünlüğü yoktur. Bu tip bölgeler ülke bazında belirlendiğinden ülke sınırları dışına taşan kısımları nedeniyle iç bütünlükleri kaybolmaktadır. Bu nedenle doğal bölgeler kavramı kullanılmalıdır (ÖZEY,2006, ÖZEY,2012:40-43, KARABAĞ,16.10.2011: Zaman Gazetesi).

❖ **Değerlendirme 2:** Ülkelere ait sınırların dışına taşan parçaları olsa bile, coğrafi bölgeler, ülkelerin ekolojisinin anlaşılmasına hizmet eder. Bu sorun daha önce de bilindiği için Türkiye'nin coğrafi bölgelerini ele alan çalışmalarda daima vurgulanan bir husustur. Örneğin Erinç tarafından hazırlanan *Doğu Anadolu Coğrafyası* çalışmasında bu bölgenin dar ve geniş anlamdaki sınırları tanımlanmıştır (ERİNÇ,1953:2-

3). Bir sorun olarak sunulan durum, doğal bölgeler için de geçerlidir. Bir ülkenin doğal bölgeler haritası yapılabilir demek, aynı gerekçelerle imkânsızlaşabilir. Çünkü doğal bölgeler, coğrafi bölgelerden de fazla olacak şekilde ülke sınırları dışına taşar, hatta kıtaların bile sınırlarını aşar (Alp Himalaya sistemi içindeki dağların Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarında uzantılarının bulunması, Avrupa-Sibirya Flora Bölgesi'nin Öksin sektörünün doğu kısmını oluşturan Kolşik flora alanının Kafkas Dağları'nın batı yamaçlarına kadar ulaşması vb.). Yaygın olarak dile getirildiği gibi coğrafi bölgeler, sadece meteoroloji bültenlerinin sunumunu kolaylaştırması için değil, daha çok ülkelerin plânlama ve kalkınma programlarının bilimsel bir temele dayandırılması, kaynakların bölge temelli bilgilere dayandırılarak isabetli bir biçimde kullanılması ve boşa harcanmaması gibi ihtiyaçlardan doğmuştur. Hiç şüphe yok ki coğrafi bölge analizleri, kalkınmış ülkelerde olduğu gibi, coğrafya biliminin, coğrafyaya duyulan ihtiyacın ve coğrafyacının saygınlığının devam etmesinin araçlarından biridir.

❖ **Eleştiri 3:** Coğrafi bölgeler, zamanla siyasi bölgeler olarak algılanmaya başlamıştır. Coğrafi bölge tanımlamaları Türkiye'ye dayatılan Sevr Antlaşmasının gerçekleşme araçlarından biridir. Sevr'e göre Türkiye'nin yedi bölgesinde yedi ayrı devlet kurulması hedeflenmiştir. Coğrafi bölgelerin definisyonu bölücü emellerin ortaya çıkmasına hizmet eder (ÖZEY,2006, ŞAHİN,2010).

❖ **Değerlendirme 3:** Bilindiği üzere Türk Milleti Sevr antlaşmasını 90 yıl önce, en güçsüz olduğu anda yırtmış atmıştır. Gün geçtikçe bu anlaşmayı toplumumuza dayatanlar güçsüzleşmekte, buna karşılık Türkiye Cumhuriyeti Devleti güç kazanmaktadır. Gerçekten de bugün, Cumhuriyetin ilk yıllarına göre kuvvetli bir Devlet yapısı vardır ve Türkiye'nin nüfusu 80 milyona dayanmak üzeredir. Sevr benzeri bir talebin gündeme bir daha gelebileceğini düşünenler, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bugün eriştiği gücü ve kudreti yeterince dikkate almamaktadırlar. Bu tür düşüncelerin sürekli dile getirilmesinin, çoktan zihinlerden uzaklaşmış bir fikri başkalarına hatırlatma ve korku tüneline sokulmuş, kendine güvensiz bir toplum yapısı oluşturma gibi olumsuz sonuçları olabilir. Ayrıca korku kültürünün, siyasî hayatta da karşılık bulacağı açıktır.

Coğrafi bölgeler, içinde yaşayan toplumun demografik özellikleri dikkate alınarak, siyasî bölgeler şeklinde de algılanabilir. Bu durumu devletlerin varlığına yönelik bir tehdit olarak değil, durum tespitini kolaylaştıran bir olgu olarak değerlendirmek daha isabetli olabilir. Kaldı ki Türkiye'nin coğrafi bölgeleri, nüfus açısından bir heterojenleşme süreci yaşamaktadır ve siyasî bölgelerin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Türkiye'de 1983 yılından beri şiddet eylemleriyle tanınan PKK terör örgütünün bile etkin olmak istediği alanları, coğrafi bölge adlarıyla değil, kendince kurguladığı eyalet isimleriyle (Botan, Dersim, Amed vb.) anmakta olduğu bilinmektedir. Demek ki coğrafi bölge adları sanıldığı gibi ayrılıkçı emellere hizmet etmemektedir.

Coğrafi bölgelerin tanımlanmasının Türkiye'nin parçalanmasına hizmet edeceği düşüncesi, tamamen subjektif kana-

atlere ve bilgi eksikliğine dayanmaktadır. Bu endişeler, terörün etkisinde olan Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin bütünüyle tek bir etnik kimlik yapısından (Kürtlerden) oluştuğu ön yargısına dayanır. Oysa bu bölgelerimizin toplum yapısında, çok önemli bir Proto-Türk, Selçuklu-Osmanlı Türkünün varlığına ilaveten Arap, Aramî, Çağataylı (İlhanlı ve Timur döneminden bakiye kalanlar), Çerkez ve Asuri gibi çeşitli etnik gruplar, yüksek oranda pay sahibidir (ARINÇ,2013:383-396). Bir başka hususu zikretmek gerekir ki Kürtler içinde de Türkiye'nin bütünlüğünden yana olan, ağırlıklı bir nüfus kitlesi vardır (ARINÇ,2010:1-34). O halde coğrafi bölgeler, bilimsel bir temele oturtularak hazırlanmıştır ve etnik sorun üretme potansiyeli zayıftır. İyi açıklanamayan gerekçelerle coğrafi bölgelerin definisyonundan vazgeçilemez.

❖ **Eleştiri 4:** Türkiye'de Doğu Anadolu, Orta Anadolu, Batı Anadolu demek yanlış olur. Türkiye'nin doğusu, Türkiye'nin batısı, Türkiye'nin kuzeyi ve Türkiye'nin güneyi denmelidir (ÖZEY,2012:42).

❖ **Değerlendirme 4:** Yön kavramları göreceli bir durumdur. Türkiye'nin doğusu, batısı, kuzeyi veya güneyi şeklindeki tanımlamalar bölge, bölüm ve yöre kavramlarının yerini tutamaz. Çünkü kastedilen her sit veya situasyonun kendisinden sonra da doğusu, batısı, kuzeyi veya güneyi vardır. Oysa önceden tanımlanarak kimlik kazandırılmış (etiketlenmiş) ve adlandırılmış bir coğrafi ünitenin, algılamayı kolaylaştırdığı ve imaj değerlendirmelerine imkân verdiği, açık bir bilimsel gerçektir. Zaten Anadolu'nun güneybatısındaki Ege Bölgesi'ne ait Menteşe Yöresinin, Erzurum-Kars Bölümü içinde yer alan Ardahan-Kars Yöresi'nin veya bu yörenin Posof Alt Yöresi'nin yâda Yukarı Murat Bölümü içindeki Doğubayazıt Yöresi'nin sunduğu ifade zenginliğini, herhangi bir yön kavramının karşılaması da mümkün değildir. Mütemediyen yön kavramının kullanılması, coğrafyanın ifade gücünde eksiklikler meydana getirebilir.

❖ **Eleştiri 5:** Coğrafi bölgeleri yabancılar Türkiye'ye empoze etmiştir. Bunun arkasında ülkenin parçalanması niyeti vardır (YILMAZ ÖZDİL, Hürriyet Gazetesi: 21.09.2010).

❖ **Değerlendirme 5:** Türkiye'nin coğrafi bölgelerinin definisyonunu yabancılar empoze etmiştir demek bilgi eksikliğine dayanan bir durumdur. Bölgeleme çalışmaları Osmanlı döneminde başlamış ve çok sayıda yayımla Cumhuriyet dönemine intikal etmiştir. Örneğin Kâtip Çelebi tarafından 1868 yılında hazırlanan *Cihannüma (Cihanın Aynası)* adlı eserde Osmanlı Devleti arazisi 15 coğrafi bölgeye ayrılmıştı. Bir ilk niteliğinde olan bu çalışmayı, 1887 yılında Hüseyin Paşa'nın *Memalik-i Osmaniyye'nin Ziraat Coğrafyası* adlı eseri izlemiştir. Hüseyin Paşa, bölge taksimatı konusunda Kâtip Çelebi'nin sınıflandırmasına bağlı kalmıştır. Coğrafi bölge ayırımında en dikkat çekici çalışmayı ise 1886 yılında ilk ve 1897 yılında ikinci baskısı yapılan *Cağrafya-i Umrâni* adlı eserle Mehmet Hikmet Bey yapmıştır. Bayındırlık işleriyle ilgili yazılmış bir eser olmasına rağmen, ilk yerleşme ve ulaşım coğrafyası çalışması olarak da kabul edilen (DOĞANAY,1997:36) bu eserde, daha çok iklim unsurları dikkate alınarak 15 coğrafi bölge belirlenmiştir.

Cumhuriyet döneminde Devletin arazi varlığı küçülmüş olduğundan bölge çalışmaları genellemelerden ziyade, coğrafi realiteye yani mikro-analizlerin sonuçlarına dayalı olarak şekillenmeye başlamıştı. *Hamit Sadi Selen*, 1926 yılında yazmış olduğu *İktisadî Coğrafya* adlı çalışmasında, imparatorluktan geri kalan veya küçülen toprakları 7 bölgeye ayırmıştır. Bu bölgeler; *Kuzey Anadolu (Karadeniz Mailesi)*, *Marmara Mıntıkası*, *Batı Anadolu*, *Güney Anadolu*, *Orta Anadolu*, *Doğu Anadolu*, *Güneydoğu Anadolu (Cezire-î Ulya)* adlarını taşıyordu. *Faik Sabri Duran* ise 1938 yılında *Türkiye Coğrafyası* adlı eseriyle, altı bölgeden oluşan yeni bir bölge taksimatı yapmış ve bu bölgeleri; *Marmara ve Trakya Mıntıkası*, *Karadeniz Mıntıkası*, *Merkez Yaylası Mıntıkası*, *Adalar Denizi Mıntıkası*, *Akdeniz Mıntıkası* ve *Şark Yaylası Mıntıkası* şeklinde adlandırmıştı. İncelendiği üzere Türkiye'nin bölge taksimatının yapılabilmesi için, yerli kaynaklara dayalı bir bilgi birikim süreci yaşanmıştır.

Halen kullanılan Türkiye'nin coğrafi bölgeleri ise 1941 yılında geniş katılımlı bir heyetin çalışmalarıyla belirlenmiştir ve bilimsel bir çalışmanın ürünüdür. O tarihte bölge adlarının tayini ve sınırlarının belirlenmesi, ağırlıklı olarak Türk bilim adamları tarafından yapılan önerilerle ortaya konulmuştu (I. Coğrafya Kongresi, 1941; 9-10)¹. Dolayısıyla yabancıların etkisi minimum denilebilecek düzeydedir. Veleve ki bölge belirlemelerini yabancılar yapmış olsaydı bile bilimin evrensel olduğu ve tüm insanlığın ortak malı olduğu gerçeğini daima hatırd tutmak gerekir. Asıl önemli olan; bilginin kim tarafından üretildiği değil, gerçekleri yansıtması ve kullanımının katkı sağlaması olmalıdır.

❖ **Eleştiri 6:** Coğrafi bölgeler ile idarî bölgelerin sınırları birbirinden farklıdır. Uyuşmamaktadır ve çeşitli sorunlara yol açmaktadır (anonim).

❖ **Değerlendirme 6:** Bilindiği üzere Türkiye'nin idari bölge taksimatı (il, ilçe, bucak ve köy) ilk kez 1923-1924 devresinde yapılmış, 1936 yılına kadar da birkaç kez idari teşkilatlanma üzerinde değişiklikler gündeme gelmiştir. Türkiye'nin coğrafi bölgeleri ise 1941 yılında toplanan I. Türk Coğrafya Kongresi kararları uyarınca şekillendirilmiştir. Oysa idari taksimatın daha sonraya bırakılması, ilk önce coğrafi bölgelerin tespitinin yapılması ve il sınırlarının coğrafi bölgelere göre düzenlenmesi daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim şemasının oluşturulması zarureti, böyle bir bekleme imkân vermemiş ve idari bölgelerin tespiti öncelik kazanmıştı. Bununla birlikte bugün göze çarpan, bir bölgenin diğer bir bölge ile

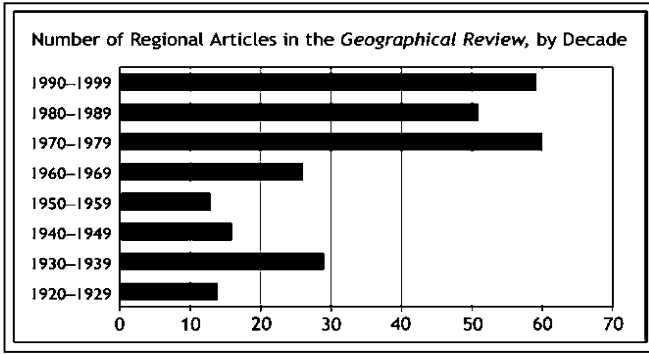
temas alanındaki *sınırlandırma hataları* ise aşılabilir bir sorun değildir, düzeltilebilir. Halen olduğu gibi, idarî bölge sınırları ile coğrafi bölge sınırları uyuşmayabilir. Bölgeler arasındaki sınırların bir geçiş kuşağını temsil ettiğini bilmeden, her olguyu ayıran keskin bir kılıç veya bir çizgiden ibaret olduğunu sananlar için, sınır hatlarındaki uyuşmazlık, olağanüstü bir hata olarak görülür, hatta bu bahane edilerek, coğrafi bölgelere gerek yoktur, kaldırılabilir şeklinde yayınlar yapıldığı da olur. Fakat asıl olan bu uyuşmazlık bahane edilerek coğrafyada bölge öğretimi yapmaktan kaçınmak değil, coğrafi bölge sınırlarını, yöre araştırmalarını çoğaltmak suretiyle netleştirmek ve idarî ünitelerin coğrafi bölgelere uydu- rulması için gerekli çalışmaları yapmaktır.

❖ **Eleştiri 7:** Dünyada 1905 yılından sonra coğrafi bölgeleri konu alan bilimsel çalışma yapılmamaktadır (ÖZEY, 2012, ŞAHİN, 2001). Dünya'da hiçbir ülkede coğrafi bölge yoktur. Lise müfredat programlarında *Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri* adıyla ayrı bir ders ve hatta konu bulunmamaktadır. Çünkü Dünya'nın hiçbir ülkesinde liselerde böyle bir ders okutulmamaktadır. Ülkemizde coğrafya öğretiminin bölge ve bölüm esasına göre yapılması '*coğrafya öğretiminin beyinde oluşmuş habis bir ur'dur*'dür (ŞAHİN, 2001: 79-80). Hiçbir ülkenin coğrafyası, coğrafi bölgelere ayrılarak öğretilmemektedir. Ancak, kolaylık olması bakımından bazı ülkelerde değişik kriterler dikkate alınarak bazı bölgeler adlandırılmaktadır. Örneğin Almanya; bazı kaynaklarda kuzeyden güneye doğru Kuzey Almanya (Alçak kesimler), Orta Almanya (Plato alanları) ve Güney Almanya (Alplerin yaygın olduğu dağlık alan) olmak üzere kabaca üç bölgeye ayrılır. Ama bu bölgeler bizdeki gibi her coğrafya kitabında uyulması zorunlu olan bir yasa değildir. Ayrıca bu sanal bölgelerin sınırları da yoktur. Kabaca, ülkenin kuzeyi, ortası ve güneyi olarak ifade edilir (ŞAHİN, 2010).

❖ **Değerlendirme 7:** Dünyanın önde gelen gelişmiş ülkelerinde Bölgesel Coğrafya ve onun metodolojisiyle yapılmış coğrafi bölgelendirme çalışmalarının ortadan kalkması söz konusu olmayıp, bilakis Şekil 1'den de izlenebileceği üzere, sayısı her geçen gün artmaktadır. Eldeki çalışmanın kaynakça bölümünün incelenmesi bile bu tip çalışmaların sıklıkla yapıldığını göstermek için yeterlidir. Örneğin Marie D. Price tarafından hazırlanan aşağıdaki grafikten de anlaşılacağı üzere; 1970 yılından sonra, tüm coğrafi araştırmalar içinde coğrafi bölgeleri vurgulayan bölgesel araştırmaların oranı %100'e yakın oranda çoğalmıştır (PRICE, 2010: 459, Şekil 1).

¹ I. Türk Coğrafya Kongresi 6-21 Haziran 1941 tarihleri arasında toplandı. Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in açılış konuşmasıyla başlayan bu toplantı dizisi, Türk coğrafyasının en önemli kongresi niteliğini kazandı. Kongreye Prof. Dr. Besim Darkot, Prof. Hamit Sadi Selen, Prof. Faik Sabri Duran, Prof. Faik Reşit Unat, Prof. Saffet Geylangil, Prof. İ. Hakkı Akyol, Prof. Dr. Herbert Louis, Prof. Ali Macit Arda, Prof. Hamit Nafiz Pamir, Doç. Dr. Ahmet Ardel, Doç. Dr. Ali Tefik Tanoğlu, Doç. Dr. Cemal Arif Alagöz, Doç. Dr. Niyazi Çitakoğlu ve Doç. Dr. Danyal Bediz gibi Türk coğrafyasına yön vermiş ya da katkı sağlamış bilim adamları katılmıştı. Ayrıca çeşitli Devlet kurumlarının temsilcileri olan Prof.

E. Ziya Karal (tarihçi), Prof. Celal Aybar, Prof. Şevket Birand, Albay Raşit Gürgen, Albay Ömer Kadri Koray, Tevfik Göymen, Celal Yarman, Hadi Yener ve Kemal Varınca gibi mümtaz şahsiyetler de katkı sağlamışlardı. Bu tarihten sonra, Türkiye'de aynı katılım yoğunluğu, bilimsel tartışma ortamı ve sonuçlar ortaya konulan, yeni bir coğrafya kongresi yapılamadı. Bunun en önemli nedeni ise Türk Coğrafya Kurumu'na, kendisiyle eşit irade ve şartlarla kurulmuş Türk Tarih Kurumu kadar önem verilmemesi ve finansman kaynağı sağlanmamasıdır. Gerçekten de kuruma bir hizmet binasının bile tahsis edilmemiş oluşu, coğrafya mesleğine gönül verenler için üzüntü kaynağıdır.

Şekil 1: ABD’de yayımlanmış coğrafya dergilerindeki makaleler arasında, başlık ve özet kısımlarında bölge, bölgeler, bölgesel ve bölge bilimi kelimesi geçen Bölgesel Coğrafya makalelerinin onar yıllık periyodlar halindeki dağılımı (Kaynak: PRICE,2010:458).

Figure 1: The number of regional articles in the *Geographical Review* by decade, based on a search for journal titles and abstracts containing the words ‘region’, ‘regional’, ‘regionalism’ or ‘regionalization’. Since the 1970s the number of these articles has remained remarkably steady (Graph by the PRICE,2010:458).

Dünyadaki ülkelerin coğrafi bölgelere ayrılmadığı bilgisi de gerçek durumu yansıtmaktan uzaktır. Pek çok ülkede coğrafi bölgelendirme esasına göre bilimsel çalışmalar yapılmaktadır. Örneğin John Warkentin tarafından 1999 yılında Kanada ile ilgili yapılan bir araştırmada: *Bouchette, Parkin, Rogers, Innis ve Hutchiso* şeklinde adlandırılmış olan beş coğrafi bölgeden bahsedilmektedir. Yine ABD’li coğrafyacı Tom L. MckNight’in, 2004 yılında son baskısını yapmış olduğu *Regional Geography of the United States and Canada* adlı kitabı, tam bir coğrafi bölgelendirme çalışması özelliğindedir. Dolayısıyla Dünyada coğrafi bölgeler yoktur eleştirisi, doğru bir bilimsel temele dayanmamaktadır. Bu konuda algılama sorununa yol açan şey *Geographical Region* tümcesinin arama motorlarında taratılmasıdır. Oysa Latin temelli dillerde tıpkı Türkiye’de olduğu gibi *Regional Geography of...* ile başlayan bilimsel çalışmalar, coğrafi bölge temeline dayandırılarak yapılmaktadır. Örneğin Sırrı Erinç’in *Doğu Anadolu Coğrafyası* ve Besim Darkot ile Metin Tuncel’in *Marmara Bölgesi Coğrafyası* adlı çalışmalarında, coğrafi bölge adı kullanılmamıştır. Buna karşın hiçbir kimse bu çalışmaların coğrafi bölge esasları üzerinde inşa edilmediğini iddia edemez.

Üzerinde durulması gereken bir başka husus daha bulunmaktadır. Bugüne kadar çeşitli alanlarda (tıp, botanik, zooloji, coğrafya, tarih, ziraat, jeoloji, şehir ve bölge planlama vb.) çalışan Türk bilim adamlarının: SCI, SCI-expanded, SSCI, AHCI ve ISI tarafından taranan (citation indexlere girmiş) A sınıfı dergilerde yayımlanmış makalelerindeki lokasyona ilişkin tanımlamalar, Türkiye’nin coğrafi bölge taksimatına uygun şekilde yapılmıştır. Bu uygulamaya hakem heyetlerince bugüne kadar herhangi bir itiraz söz konusu değildir. Şayet bölgelendirme konusunda uluslararası bir bilim heyeti tarafından eleştiri yapılmış olsaydı, itirazlar yaygınlaşır ve sadece bir gazete köşe yazarı ile üç öğretim üyesinin eleştirileriyle sınırlı kalmazdı.

❖ **Eleştiri 8:** Türkiye’nin bazı bölgelerinin sınırları isabetli şekilde belirlenememiştir (YİĞİT,1996:357-376, GÜR-SOY,1957:219-239, ŞAHİN,2010).

❖ **Değerlendirme 8:** Yapıldığı dönem dikkate alındığında 1941 yılında toplanan I. Türk Coğrafya Kongresi’nin Türkiye’nin coğrafi bölgeleri ve bölümleri konusunda oldukça isabetli belirlemeler yaptığını söylemek mümkündür. Ancak zamanla mevcut bölge taksimatına bazı itirazlar yapılmıştır. Özellikle Prof. Dr. Cevat Rüştü Gürsoy (1957) tarafından yapılan eleştiriler, bölge taksimatının asıl mimarlarından olan Ord. Prof. Dr. Besim Darkot tarafından cevaplandırılmıştır. Bununla birlikte Doğubayazıt Yöresi, Bitlis Yöresi ve çeşitli bölüm sınırlarında (Adana ve Antalya bölümleri arasındaki sınır gibi) ortaya çıkan aidiyet sorunları ve ahenksizlikler çözüm beklemektedir. Gerektiğinde Türkiye’nin coğrafi bölgelerin sayısı artırılabilir, eksiltilebilir veya mevcut bölgeleri sınırları değiştirilebilir. Kuşkusuz *değişmez kurallar ancak inanç alanlarına özgüdür, bilimde ise değişmez kural bulunmadığı* gerçeği daima hatırdta tutulmalıdır.

Sayın Prof. Dr. Cemalettin Şahin’in de ifade ettiği gibi Kuzeydoğu Anadolu, Taşeli Platosu, Göller Yöresi ve Menteşe Yöresi gibi içinde bulunduğu coğrafi bölgenin ana ekolojisine göre farklılık içerdiği ileri sürülen alanlar, yeni bir değerlendirmeye tabi tutulabilir. Kanaatimizce coğrafi bölgeleri coğrafyanın özü kabul ederek üzerinde, hizmet bölgelerinin de inşa edilmesini kolaylaştıracak düzenlemeler yapılmasını arzu eden Sayın Yrd. Doç. Dr. Ali Yiğit’in önerisi tartışmaları sonlandıracak en makul makul yöntemdir. Mevcut bölge taksimatına itiraz etmek başka bir şey, Sayın Prof. Dr. Cemalettin Şahin tarafından dile getirilen; *coğrafi bölge yoktur* bu tip bölgeleri savunanlar *statükocudur* veya *dinazor kafalıdır* demek başka bir şeydir. Bu anlayışla katı bir tutum takınılmakta ve Türkiye’yi daha iyi tanıtmak, problemlerini bilimsel bir zemine oturtmak konusunda emeği geçenleri rencide edecek özensiz yazılar kaleme alınmaktadır.

Şimdiye kadar analiz edilen eleştiriler veya ekstrem durumlar, bazı bilim adamlarının iddia ettiği gibi, bölge ayrımını anlamsız kılmamaktadır. Ayrıca bölge çalışmalarının uygulamaya dönük tarafları vardır ve eğitici yönü de çok yüksektir. İçinde genelden ayrılan farklı alanlar tanımlanmış olsa bile, ihtiyaç hissedenlere, temsil ettiği alanın genel ekolojisi hakkında, en kestirme yoldan çıkarımlar yapma fırsatını verir. Bölge biliminin ve coğrafi bölge kavramı kullanımının, eski değerini kaybettiği veya geçersiz olduğu yönünde açıklamalar yapanların, biraz daha makul ve temkinli olması gereklidir. Aksi bir durum: *Paul Vidal de la Blache, Karl Ritter, Albert Demangeon, Jean Brunches, Jacqueline Beaujeu-Garnier, Carl Sauer, Besim Darkot, Talip Yücel ve Metin Tuncel* gibi coğrafyaya damgasını vurmuş pek çok bilim adamının, boş bir çaba içinde oldukları düşündürecek, doğru olmayan bir yaklaşım anlamını taşır.

Coğrafi bölgeler kendi içinde bölüm, yöre ve alt yöre şeklinde ekolojik birliklere ayrılarak incelenmektedir. Bu definisyonlar, Bölgesel Coğrafya araştırmaları ve tanımlamaları için çoğu kez yeterli olmaktadır. Bununla birlikte bölge taksimatına ilişkin *Çevre, Kesim* ve *Alan* gibi daha alt birimler,

Prof. Dr. Oğuz Erol tarafından tanımlanarak coğrafi literatüre kazandırılmıştır (EROL,1993:25-41). Fakat önerilen ve hiyerarşik bir düzende sıralanan terim ve tanımlamalar, alanda uzmanlaşmış kişilerin bile kolaylıkla ayıramayacağı veya kullanamayacağı şekilde bir karmaşa oluşturmuştur. Dolayısıyla kavram kargaşasına yol açmamak veya pratik bir değerlendirme yapabilmek için, yine hiyerarşik sırayla **Bölge→ Bölüm→ Yöre→ Alt Yöre** kavramlarıyla yetinmek, coğrafi ifade tekniği birliğini sağlama bakımından, daha pratik bir yöntem olabilir. Alan kavramını ise klasikleşmiş başka bir anlam taşıdığından diğerlerinden ayrı tutmak gerekir. Çünkü coğrafyacılar, genellikle bilimsel amaçlarla etüt ettikleri sınırlandırılmış coğrafi üniteleri alan şeklinde ifade ederler. Dolayısıyla alan terimini, bu ikinci manasıyla kullanmak daha gerçekçi bir yaklaşımdır.

Antropojen Bölgeler

Yukarıda ifade edilen ve mekânı ünitelere ayıran bu terminolojik çalışmalar, daha çok coğrafi bölgeler için kullanılır. Bununla birlikte, beşerî hayatın gerekli kıldığı veya ortaya çıkardığı **antropojen bölgeler** de vardır. Bu bölgeler, bazen plânlama çabası olmaksızın beşerî faaliyetlerin etkisiyle, bazen de ortaya çıkan ihtiyaçlar sonucu önceden plânlanarak oluşturulmuşlardır. Nitekim bu tür bölgelerin seçilmesi veya oluşturulması eylemi sırasında, bir bütünün parçası olarak, doğal ortamın sunduğu imkânların en uygun şekilde kullanılmasını sağlamak amacıyla hazırlanan bir düzenleme ve geliştirme programı esas alınmaktadır.

Antropojen bölgelerin değişime açık bir yanının olmasına rağmen, etki ve süreçlerinin üç boyutlu coğrafi ortam içinde gerçekleşmesi, coğrafyadan ayrı düşünülmesini imkânsız kılar. Anılan bölge türlerinin, kimi kaynaklarda farklı şekilde ifade edilmesinin (örneğin Doğanay tarafından ifade edilen coğrafi olmayan bölgeler gibi) nedeni ise belirtilen gruba dâhil edilen sınırlandırılmış mekân parçalarının; zamana, mekâna, beşerî, iktisadî etki ve mekanizmalara bağlı olarak değişim göstermeleridir. Gerçekten de bu bölge türleri, pek çok olaydan kolayca etkilenebilirler. Alanları daralabilir veya genişleyebilir, uygulanan iktisadî faaliyet türleri değişebilir veya bütünüyle ortadan kalkabilir. Dolayısıyla bu durum algılama hatalarının temel nedeni olarak görülmelidir.

Özellikle bu tip bölgelerin adındaki *antropojen* veya önceki kullanılış biçimiyle *coğrafi olmayan* ibaresinin, belirlenen alanın coğrafyanın etkisinden uzak olduğu gibi yanlış anlamalara veya yanlış algılamalara sebep olduğunu vurgulamak gerekir. Yeryüzünde gerçekleşen tüm olaylar gibi bu tip bölgeler de coğrafi şartlardan mutlaka etkilenir ya da seçiminde coğrafi ortam şartlarından yararlanır. Örneğin bir coğrafi bölgenin tamamında veya bölümlerinden birinde sanayi ya da tarım bölgesi oluşabilir. Belki akla şu soru da gelmiş olabilir: Doğal ekolojisi oluşmuş bir bölgenin, iktisadî açıdan dönüşmesi sonucunda coğrafi bölge bozulmuş mu olmaktadır? Coğrafi bölgenin sunduğu olanaklar, bir sanayi bölgesinin veya bir tarım bölgesinin doğuşunu kolaylaştırdığından, bu sorunun cevabı elbette hayır olacaktır. Özçığlar'ın coğrafi bölgeleri diğer bölgelerin bir sentezi olarak kabul etmesi

fikri, yanlış anlamaları önleyici doğru bir yaklaşımdır. O halde belirtilen konuların incelenmesi, coğrafya dışı bir etkinlik değildir ve coğrafyanın ta kendisidir. Günümüzde artık yeni bir coğrafya tanımı yapılmaktadır: *Coğrafya, ayrı ayrı yerlerdeki tüm doğal ve beşerî olguların karşılıklı etkileşimini, yerler arasındaki etkileşimin mekân üzerinde hangi kâlıpları oluşturduğunu, söz konusu etki ve süreçlerin mekânı nasıl örgütlediğini inceleyen bir bilimdir.* O halde *antropojen bölgeler* de mekânı örgütleyen eylemler arasında olduğundan, coğrafyanın inceleme konuları kapsamındadır.

Antropojen bölgelerin, idarî fonksiyonları ya da nodal (çerkezsel, düğümsel, nod: merkezi nokta) merkezleri bulunmamaktadır. Diğer bir ifadeyle antropojen bölgelerde her yer, diğer her yer gibidir (TÜMERTEKİN vd,2009:66). Coğrafi bölgelerde insan iradesinin etkisi minimum düzeydeyken, bir yönü baskın olan bölgelerde insanın çevreyi değiştirici gücü daha fazla ön plâna çıkabilir. Antropojen bölgeler, alışılmış biçimiyle: *Türdeş (Formal/Şekilsel) Bölgeler, Fonksiyonel (Nodal/Polarize) Bölgeler, Hizmet Bölgeleri ve Plânlama (Programlama) Bölgeleri* şeklinde ele alınmaktadır.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Bölgesel Coğrafya ve Bölge Bilimi, coğrafya ilminin temel bilgilerinin bağdaştırıldığı ortak bir platform olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle coğrafyanın temel metodolojisi dikkate alındığında, coğrafi bölge kavramının kullanılmasına yönelik eleştirilerin yanlış bir zemin üzerinde ve meslek alanına zarar verici biçimde tartışıldığı açıktır. Coğrafi bölgeleri esas alan bir öğretim faaliyetinin, lokasyonu tanımlayıcı ve algılama düzeyini yükseltici olduğu söylenebilir. Aksi takdirde doğacak eksikliğin, coğrafya öğretimini problemli hale getireceği açıktır. Gerçekten de müfredat programlarında coğrafi bölgelerin ağırlığının azaltılması, hem üniversite hem de lise düzeyinde sorunlar oluşturmuştur. Ülkemizin önemli coğrafya bölümleri, bölge temelli eğitim faaliyetlerini dikkatlice sürdürmektedir. Buna karşılık sorun, yeni açılmış ve öğretim kadrosu henüz yeterince oluşmamış bazı bölümlerde belirgin hale gelmiştir. Bu bölümlerden mezun olanlarda, Türkiye'nin çeşitli bölüm ve yöreleri konusunda belirgin bir bilgi eksikliğinin olduğu dikkati çekmektedir.

Genel olarak lise düzeyine hitap eden coğrafya ders kitapları, bilgi kaynağı özelliğini büyük ölçüde kaybetmiştir. Lise ders kitapları, dört yıllık üniversite müfredatını bir ders kitabına sığdıracak kadar karmaşa içindedir ve pedagojiden yoksundur. Söz konusu kitaplar, çok sayıda soru sormakta ve öğrencinin cevaplarken kullanması gereken bilgileri sunmaktadır. Böylece öğrencilerin yönlendirilmiş olduğu, bilgi kirliliğine maruz kalmış çeşitli elektronik bilgi kaynakları, temel referans kitaplarının yerini almış durumdadır. Coğrafya dersleri, olumsuz müdahaleler yüzünden lise öğrencileri tarafından çalışılması, algılanması ve öğrenilmesi zor, ürktücü dersler şeklinde değerlendirilmektedir. Kalkınma sorunlarına odaklanmış coğrafya biliminin, ruhuna ya da bilimsel anlayışına aykırı bir imajın doğmasının temel nedeni de budur. Doğal olarak meslek seçme aşamasında olan başarı

düzeği yüksek lise öğrencilerinin meslek tercihleri de gelişmiş ülkelerdekini aksine, başka bilim alanlarına yönelmektedir.

Türkiye'nin coğrafi bölgelerini, ders programlarından çıkarılanların etkisiyle, *gelecekte ülkesini tanıyamayacak nesiller* ortaya çıkacaktır. Coğrafi bölgelerin kullanımının herhangi bilimsel ve didaktik bir soruna yol açmayacağı açık olduğuna göre, coğrafya öğretimini ve araçlarının, her düzeyde yeniden şekillendirilmesi bir zorunluluktur.

Mekân ünitelerini bölgelere ayırma ve sınıflandırma çabaları, kuşkusuz bundan sonra da devam edecektir. Günümüze kadar yapılmış olan bölge ayırma girişimleri belli bir birikim sürecini gösterir. Türkiye çok büyük bir ülkedir ve şimdiye

kadar yapılan coğrafi nitelikli araştırmalar, henüz yeterli bilgi birikimi oluşturacak düzeye ulaşmamıştır. Yöre araştırmalarının sayısının artması ve aynı zamanda kalitesinin yükselmesine paralel şekilde, bölge tasnifi ve reel plânlama çalışmaları, rasyonel-radikal esaslara daha uygun hale gelecektir. Bu çabalar Bölge Bilimi'nin, coğrafyadan ayrılarak bağımsızlaşmasını da önleyecektir. Geleceğe yönelik plânlamalar veya düzenlemeler yapılırken meslekî bir konsensüs aranmalı ve bu sağlanmadan radikal adımlar atılmamalıdır. Yanlış bir uygulamanın olumsuz etkilerinin giderilebilmesi için çok uzun bir zaman dilimi gerekebilir.

KAYNAKLAR

- ARINÇ, K. (2010). 'Siyasi ve Tarihi Coğrafya Perspektifiyle: Türkiye'nin Terör Sorununun Analizi ve Jeopolitik-Jeostatejik Açısından Değerlendirilmesi'. *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (2), Erzurum.
- ARINÇ, K. (2011). *Doğal, İktisadî, Sosyal ve Siyasal Yönleriyle Türkiye'nin Kıyı Bölgeleri*. B.A.M, Coğrafya Araştırmaları Serisi No: 102, Erzurum.
- ARINÇ, K. (2013). *Doğal, İktisadî, Sosyal ve Siyasal Yönleriyle Türkiye'nin İç Bölgeleri* (II. Baskı). B.A.M, Coğrafya Araştırmaları Serisi No: 103, Erzurum.
- ATALIK, G. (1989). *Bölge Planlamasına Giriş*. İTÜ Yayınları, Sayı: 1399, İstanbul.
- ATALIK, G. (2002). 'Bölge Bilimi'nin Gelişimi Üstüne Yorumlar'. *10. Ulusal Bölge Bilimi/Bölge Planlaması Kongresi Bildirileri*. İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul.
- AVCI, S. (2011). 'Birinci Coğrafya Kongresi ve Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri Hakkındaki Tartışmalara Dair Bir Not'. *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 57, Sayfa:95-99, İstanbul.
- BARNES, T.J. (2003). 'What's Wrong with American Regional Science? A View from Science Studies'. *Canadian Journal of Regional Science*, Vol: XXVI:1, pp: 3-26.
- BEFORD, R. (2011). 'Reflections on a region: New Zealand geographers and the study of Pacific peoples with special reference to the period 1945-1970'. *New Zealand Geographer* (2011) 67, pp. 126-138.
- BİNBAŞI HÜSEYİN. (1887). *Memalik-î Osmaniye'nin Ziraat Coğrafyası*. Mihran Matbaası, Dersaadet-1303, İstanbul.
- BLOUET, B. (1987). *Halford Mackinder, A Biography*. College Station: Texas A&M University Press.
- CLOUT, H. (2003). 'Albert Demangeon, 1872-1940, Pioneer of La Géographie Humaine'. *Scottish Geographical Journal*, Volume 119, Issue: 1, London.
- DARKOT, B. (1955). 'Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri Hakkında'. *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı:13-14, Sayfa: 141-149, İstanbul.
- DARKOT, B. (1961). 'Türkiye'nin İdari Coğrafyası Üzerinde Düşünceler'. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 12, Sayfa: 35-46, İstanbul.
- DARKOT, B. (1965). *Karadeniz Bölgesi* (Teksir Ders Notları). İstanbul.
- DARKOT, B. (1966). 'Türkiye'de Coğrafi Bölgelerin Teşkilinde Kriterlerin Araştırılması'. *Şehircilik Konferansları (1963-1964)*, İTÜ Mimarlık Fakültesi, Şehircilik Kürsüsü Yayını, İstanbul.
- DARKOT, B. (1966). *Marmara Bölgesi* (Teksir Ders Notları). İstanbul.
- DARKOT, B. (1969). *Avrupa Coğrafyası*. İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 401, Taş Matbaası, İstanbul.
- DARKOT, B. (1970). *Akdeniz Bölgesi* (Teksir Ders Notları). İstanbul.
- DARKOT, B. (1972-1973). *Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Teksir Ders Notları, İstanbul.
- DARKOT, B., TUNCEL, M. (1981a). *Marmara Bölgesi Coğrafyası*. İstanbul Üniversitesi Yayınları No:2510, İstanbul.
- DARKOT, B., TUNCEL, M. (1981b). *Ege Bölgesi Coğrafyası*. İstanbul Üniversitesi Yayınları No:2365, İstanbul.
- DENDRİNOS, D.S. (1984). 'Regions, Antiregions and Their Dynamic Stability: The U.S. Case (1929-1979)'. *Journal of Regional Science*, Vol: 24, Issue: 1, pp: 65-83.
- DOĞANAY, H. (1984). *Bölge Planlamasının Coğrafi Esasları*. Atatürk Üniversitesi, FEF, Edebiyat Bölümleri Ders Notları No: 63, Erzurum.
- ERİNÇ, S. (1953). *Doğu Anadolu Coğrafyası*. İstanbul Üniversitesi Yay. No: 572, Coğrafya Enstitüsü Yayınları No:15, İstanbul.
- ERİNÇ, S. (1958). 'Bölge Sınırlandırmasının Esasları'. *II. İskân ve Şehircilik Haftası Konferansları*, Ankara.
- EROL, O. (1993). 'Türkiye'nin Doğal Yöre ve Çevreleri'. *Ege Coğrafya Dergisi*, Sayı:7, İzmir.
- EVERD, K. T. (2005). 'Regionalism in The Middle East and the Case of Turkey'. *The Geographical Review*, 94 (4), pp. 440-461, New York.
- FAWCET, C. B. (1919). *Geographical Provinces of England: A Study of Some Geographical Aspect of Devolution*. Williams and Norgate, London.

- GILBERT, E.W. (1939). 'Practical Regionalism in England and Wales'. *The Geographical Journal*, Vol: 94, No: 1, pp: 29-44.
- GÜRSOY, C. R. (1957). 'Türkiye'nin Coğrafi Taksimatında Yapılması İcâbeden Bazı Tashihler'. *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*, Cilt: XV, Sayı:1-3, Sayfa: 219-239, Ankara.
- HAGGET, P. (1965). *Locational Analysis in Human Geography*. St. Martins Press, Londra.
- HALL, R. B. (1935). 'The Geographic Region: A Resume'. *A Conferance on Regions. Annals Association of American Geographers*. Vol: 25, No: 3, pp: 122-136.
- HARVIE, C. (1994). *The Rise of Regional Europe (Historical Connection)*. Routledge, London.
- ISARD, W. (1956). *Location and Space Economy*. MIT Press, Cambridge MA, Pennsylvania.
- ISARD, W. (1960). 'Methods of Regional Analysis; an Introduction to Regional Science'. *Cambridge: Published jointly by the Technology Press of the Massachusetts Institute of Technology and Wiley*, New York.
- ISARD, W. (1969). *General Theory: Social, Political, Economic, and Regional, with Particular Reference to Decision-making Analysis*. Cambridge, Mass: M.I.T. Press, Pennsylvania.
- ISARD, W. (1975). *Introduction to Regional Science*. Prentice-Hall, Englewood Cliff NJ.
- ISARD, W. (2003). *History of Regional Science and the Regional Science Association International: The Beginnings and Early History*. Springer, Berlin.
- İZBIRAK, R. (1976). *Coğrafya Terimler Sözlüğü*. DTCF Yayınları No: 464, Ankara.
- JONES, M., McLEODT, G. (2004). *Regional Spaces, Spaces of Regionalism: Territory, Insurgent Politics and the English Question*. Trans Inst Br Geogr NS 29 433-452, Royal Geographical Society (with the Institute of British Geographers), ISSN: 0020-2754.
- KEATING, M. (1998). *The New Regionalism in Western Europe: territorial restructuring and Political Change*. Elgar, Aldershot.
- LINEHAN, D. (2003). 'Regional Survey and the Economic Geographies of Britain: 1930-1939'. *Transactions of the Institute of British Geographers*, Volume 28, Issue 1, Pages: 96-122,
- LÓPEZ-BAZO, E., VAYÁ, E., ARTÍS, M. (2004). 'Regional Externalities and Growth: Evidence from European Regions'. *Journal of Regional Science*, Vol: 44, No: 1, pp. 43-73.
- LOUIS, H. (1985). *Landeskunde der Türkei*. Geographische Zeitschrift. Beihefte; Steiner Verlag; Wiesbaden-Stuttgart.
- LUUKKONEN, J. (2011). 'The Europeanization of Regional Development :Local Strategies and European Spatial Visions in Northern Finland'. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography, Volume 93, Issue:3, pp:253-270*.
- MACKINDER, H.J. (1904). 'The Geographical Pivot of History'. *The Geographical Journal*, Vol: 23, pp. 421-37.
- MARR, P., SUTTON, C. (2004). 'Impacts of Transportation Changes on the Woodworking Industry of Mexico's Purepecha Region'. *The Geographical Review*, 95 (3), pp. 463-477, New York.
- MARTIN, G. J., JAMES, P. E. (1972). *All Possible Worlds: A History of Geographical Ideas*. Oxford University Press, Indianapolis.
- McKNIGHT, T. L. (2004). *Regional Geography of the United States and Canada*. ISBN: 978-0131014732, Publisher Prentice Hall, New Jersey.
- ÖZÇAĞLAR, A. (2003). 'Türkiye'de Yapılan Bölge Ayrımları ve Bölge Planlama Üzerindeki Etkileri'. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, Sayı: 1 (1), 3-18, Ankara.
- ÖZEY, R. (2006). 'Coğrafi Bölgelerin Siyasi Bölgeler Olarak Algılanması ve Sonuçları'. *Ankara Üniversitesi, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, AB Sürecindeki Türkiye'de Bölgesel Farklılıklar, IV. Ulusal Coğrafya Sempozyumu*, 25-26 Mayıs 2006, Ankara.
- ÖZEY, R. (2012). *Doğal Bölgeler Coğrafyası*. Aktif Yayınevi, İstanbul.
- PRICE, M. D. (2010). 'Reflections on Regional Research in the Geographical Review'. *Geographical Review*, Volume: 100, Issue: 4, pp: 458-464, ACS, New-York.
- REES, J. (1999). 'Regional science: From crisis to opportunity'. *Papers in Regional Science*. Volume: 78, Issue: 1, Pages: 101-110.
- RITTER, C. (1858). *Die Erdkunde im Verhältnis zur Natur und zur Geschichte des Menschen*. Bd.9 Teil 18: Kleinasien, Berlin.
- ROBINSON, J. L. (1956). 'The Problem of Geographical Regions in Canada'. *Canadian Geographer*, Volume: 2, Issue: 7, pp: 46-49, Toronto.
- ŞAHİN, C. (2001). *Türkiye'de Coğrafya Öğretimi (Sorunlar-Çözüm Önerileri)*. Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara.
- THRIFT, N., WALLING, D. (2000). 'Geography in the United Kingdom 1996-2000'. *The Geographical Journal*, Vol: 166, No: 2, pp: 96-124.
- TRICART, J. (Çeviri: Erol Tümertekin). (1975) 'Bölge Düzenleme ve Gelişme Problemlerinin İncelenmesinde Coğrafyacının Yeri'. *Sosyal Antropoloji ve Etnografya Dergisi*, Sayı:2, Sayfa: 79-94, İstanbul.
- TUNCEL, M. (2011). 'Birinci Coğrafya Kongresi'nde Türkiye Coğrafi Bölgelerinin İsimlendirilmesi, Sınırlandırılması, Tespiti ve Günümüze Kadar Etkileri'. *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 57, İstanbul.
- TÜMERTEKİN, E., ÖZGÜÇ, N. (2009). *Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekan*. Çantay Kitabevi, İstanbul.
- TÜRK COĞRAFYA KURUMU, *Birinci Coğrafya Kongresi (6-21 Haziran 1941); Raporlar, Müzakereler, Kararlar*. T.C. Maarif Vekilliği, Ankara.
- WARKENTIN, J. (1999). 'Canada and its Major Regions: Bouchette, Parkin, Rogers, Innis, Hutchison'. *Canadian Geographer*, Volume: 43, Issue: 3, pp: 244-268, Toronto.
- YAVAN, N. (2007). 'Bölge Bilimi'nin Gelişiminde Coğrafyacıların Rolü'. *İTÜ Ulusal Bölge Bilimi/Bölge*

- Planlaması Kongresi, Bölge Biliminde Yeni Yaklaşımlar, 25-26 Ekim 2007, Sayfa:109-126, İstanbul.*
- YİĞİT, A. (1996). 'Türkiye'nin Doğu Bölgelerinin Yeniden Belirlenmesi Hakkında Düşünceler'. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 8 Sayı: 1, Sayfa: 357-376, Elazığ.
- YİĞİT, A. (2000). 'Türkiye'de Daha Kullanışlı Coğrafi Bölgeler Oluşturma Gerekçeleri ve Öneriler'. *KATÜ, 9. Ulusal Bölge Bilimi/Bölge Planlama Kongresi, 5-6 Ekim 2000, Sayfa:514-527, Trabzon.*
- YİĞİT, A. (2006). 'Geçmişten Günümüze Türkiye'yi Bölgelere Ayırma Çalışmaları ve Yapılması Gerekenler'. *Ankara Üniversitesi, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, IV. Ulusal Coğrafya Sempozyumu Bildirisi (25-26 Mayıs 2006)*, Ankara.
- YÜCEL, T. (1987). *Türkiye Coğrafyası*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları No:68, Ankara.